

Шта родитељи треба да знају о професионалној оријентацији

Пред сваким младим човеком стоји важна животна одлука: избор будућег занимања. Истраживања код нас и у свету говоре да неприпремљеност, прерано или пребрзо донешена одлука, доводи до крупних грешака у избору, што често оставља штетне последице на личност (нпр. неуспех у току студија може значајно да утиче на самопоуздање).

Родитељи су најдрагоценији саветници својој деци и треба да буду упознати са свим важним питањима избора занимања.

У најранијој, тзв. припремној фази професионалне оријентације, утицај породице је најзначајнији у погледу развоја и упознавања особина личности, способности и интересовања детета и стварања радних навика.

Друга фаза, фаза саветовања при избору занимања почиње у завршним разредима основне школе. Препоручује се да родитељи у овој фази саветују дете само у случајевима када оно показује очигледне способности и таленте и када постоји велика вероватноћа да ће у изабраној школи бити успешно. У свим другим случајевима добро је да потраже помоћ од школе или службе за професионалну оријентацију Завода за запошљавање.

Обично до грешака у вези са избором професије долази због недовољне објективности родитеља или због недовољног познавања школа и занимања.

У трећој фази, праћењу успеха у избору занимања и школе, родитељи могу да остваре што тешњу сарадњу са изабраном школом како би били у стању да контролишу и прате успешност прилагођавања на нову средину и, евентуално, пруже детету помоћ у адаптацији.

Рационалан, стручан, начин упућивања младих људи у избору занимања путем професионалне оријентације је много успешнији од стихијског и неконтролисаног избора занимања. Посебну важност професионална оријентација има у откривању особина које могу да буду сметња за обављање одабраног занимања (контраиндикација), јер је недостатак или неразвијеност неких особина поуздан знак да особа неће успети у изабраном занимању нпр. дете које нема развијене нумеричке способности (способност оперисања бројевима) не би требало да изабере математичку гимназију или факултет из области природних наука.

Избор школе и занимања само на основу жеље ученика или амбиција родитеља не води правом успеху јер се најбољи успех постиже ако су усклађене способности, интересовања и захтеви изабраног занимања.

Формирање личности и развој човека у целини врши се под утицајем:

- наслеђа
- друштвене средине и
- свесних настојања човека да се развије.

Ако неко нпр. нема повољне диспозиције тј. таленат, без обзира на труд који улаже и добре друштвене прилике (могућност похађања музичке школе) он неће моћи да развије у великој мјери своје музичке способности. Значи, да би човек постао врхунски музичар потребно је да има наслеђене способности, прилику за музичко образовање и да свесно ради на свом музичком формирању.

Родитељи имају на располагању велики број васпитних мера како би дете усмеравали у жељеном правцу развоја:

- Једна од најприроднијих и најефикаснијих васпитних метода је **пример**. Успешност ове методе произилази из сугестибилности детета и његове склоности за опонашањем. Властитим примером и указивањем на пример других, родитељи могу помоћи деци у припреми за избор занимања и укључивања у рад.
- **Игра**, један од најважнијих облика активности на млађим узрастима, такође представља моћно средство утицаја. Дете кроз игру, испитује и развија своје психомоторне способности, јача вољу и стиче искуство. На тај начин оно се постепено припрема за каснији озбиљан рад. Кроз игру се на каснијим узрастима може пратити и развој професионалних преференција.
- **Рад** као васпитно средство повољно делује на развој физичких особина детета, његовог мишљења и емотивног живота, спречава лењост и формира карактер. Кроз рад се дете уводи и у друштвени и производни живот, развија му се осећај одговорности и смисао за сарадњу и поштовање људских делатности. За развијање радних навика код детета важно је да родитељ има правилан однос према раду, поготово према односу између физичког и интелектуалног рада чије се границе применом све савршенијих техничких достигнућа смањују. Породица би требала тако да усмерава дете да оно научи да цени сваки рад, уколико се он обавља добро. Дете треба што раније запошљавати у складу са његовим физичким и интелектуалним могућностима. Учење је посебан облик рада који налаже детету читав низ обавеза. Међутим, уз учење породица треба да га ангажује и у другим радним активностима (кућни послови, чување млађе деце и сл.) у оној мери у којој му то школске обавезе дозвољавају.

Да би рад на професионалној оријентацији имао праве ефекте потребно је да дете буде активно у процесу припреме за избор занимања. За самостално доношење професионалне одлуке њега треба оспособљавати у ранијој, припремној, фази подстицањем на:

- размишљање о будућем занимању;
- објективније упознавање својих особина;
- упознавање потреба друштва за појединим занимањима.

Објаснићемо мало боље шта се подразумева под процесом упознавања особина личности детета.

Познавање особина детета је основни предуслов његове професионалне оријентације јер се приликом професионалног саветовања полази од особености појединца, његових диспозиција, способности, склоности, интереса, жеља, темперамента, карактера, радних навика и здравственог стања.

Породица може да упозна све ове особине детета кроз:

- Игру - Пажљивим посматрањем детета кроз игру упознаје се његова спретност, пажња, машта, мишљење, способност за сарадњу, друштвеност и сл.
- Остале активности у слободном времену - Родитељи могу да запазе које активности најдуже заокупљају пажњу детета, а које активности избегава, на основу чега се може закључивати о његовим склоностима и интересовањима.
- Домаће задатке - Посматрањем израде домаћих задатака може се уочити какве су нечије радне навике, колико времена утроши на учење појединих предмета, колико ефикасно уме да организује рад, шта му у раду представља посебну тешкоћу итд.

Сви ови подаци могу се допунити разговором, сарадњом са школом, те кроз процес професионалног саветовања у Заводу за запошљавање.

Указаћемо још само на неке **типичне грешке** родитеља, које могу да умање шансе за правилан избор занимања њихове деце:

- *Професионална оријентација се схвата као неважна делатност, родитељ се не ангажује у довољној мери и не сарађује са другим факторима значајним за избор занимања;*
- *Став да треба започети са припремом за избор занимања тек при крају основне школе;*
- *Субјективност у оцени способности и других особина детета, било да се оне потцењују или прецењују;*
- *Подела занимања на вредна и безвредна, при чему се не узимају у обзир интересовања и способности онога ко их обавља;*
- *Мишљење да једино родитељи могу добро да познају своје дете, чак и ако нису у стању да му помогну око доношења професионалне одлуке;*
- *Родитељи сарађују са саветницима за професионалну оријентацију, али из неповерења прикривају неке чињенице или нетачно приказују ситуацију, чиме доводе у заблуду оне који желе да им помогну;*
- *Родитељи сматрају да је избором неке школе или занимања једном заувек донесена професионална одлука, па више не воде рачуна о професионалном развоју детета.*
- *Родитељи себе сматрају немоћним и мисле да су сви други позванији од њих да се баве питањима професионалне оријентације, па због своје пасивности препуштају дете другима.*

Професионална оријентација је дуг процес припреме и прилагођавања и неопходно је да у том процесу учествују сви који могу да утичу на избор, а нарочито породица, која најснажније формира човека током целог његовог живота.